

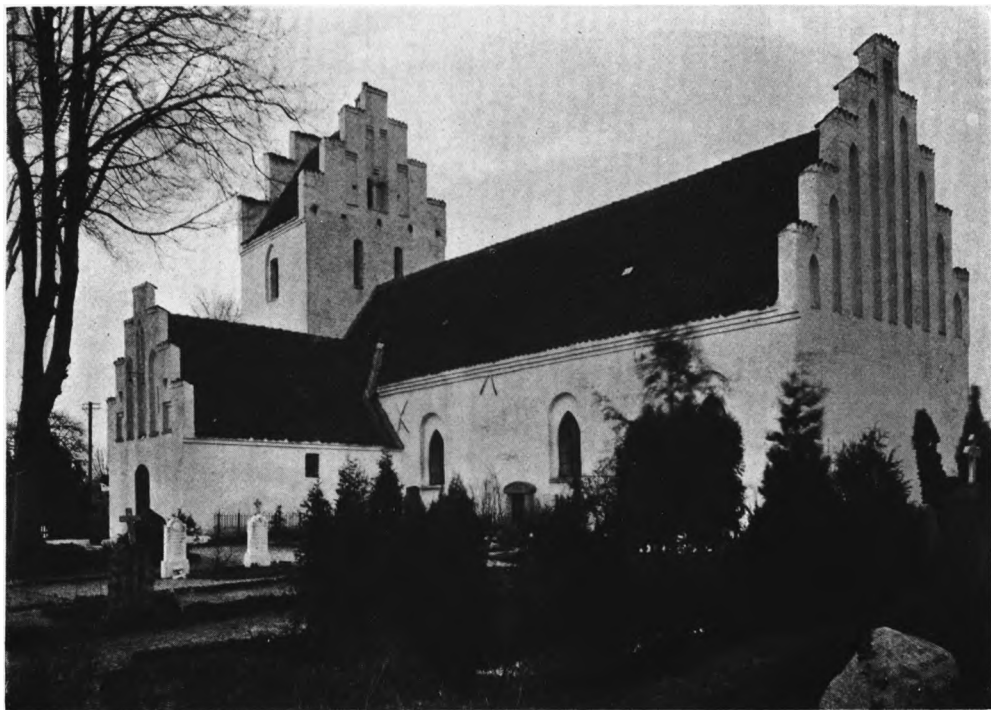

Fig. 1. Kalvslunde. Ydre, set fra Sydøst.

V. H. 1939

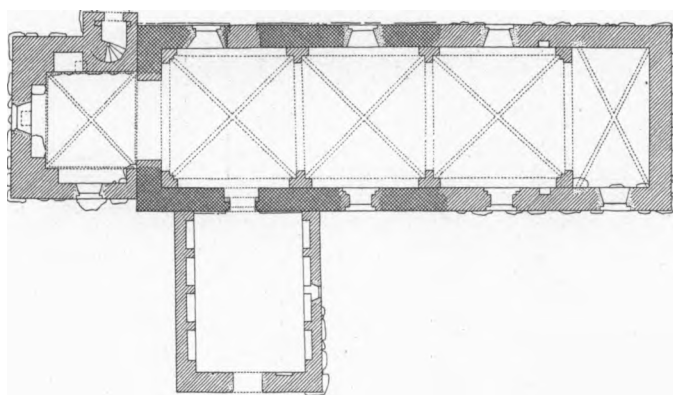
KALVSLUNDE KIRKE

TUNE HERRED

Kirken tilhørte efter Reformationen Kronen (sml. Altertavle og Kalkmalerier) under Roskildegaard¹, indtil den 1687 blev bortskødet til Landsdommer Andreas v. Engberg², hvis Dattersøn 1717 solgte den til Højesteretsassessor Peder Bentzon til Geddesdal³. Den forblev under denne Hovedgaard⁴, blandt hvis Ejere nævnes Michael Wulff Gjoe (sml. Klokke Nr. 2), indtil den overgik til Selveje 18. November 1908.

Sagnet fortalte, at den Figursten, kaldet »Kirkelammet«, der er indmuret paa Taarnets Vestside, blev sat til Erindring om et Dyr, som i sin Tid var blevet indemuret levende under Alteret⁵, og at Alterkalken stammer fra Højfolket⁶.

Kirken ligger omtrent midt i Byen. Kirkegaarden, der er udvidet i Nord, hegnes i Syd og Vest af middelalderlige Mure af Kridtkvadere paa en udvendig flere Skifter høj Sokkel af større og mindre Kampesten; hist og her ses Munkesten, der sikkert stammer fra Reparationer. I Syd, ud for Vaabenhuset er der Rester af forhugne og omdannede Murpiller fra den gamle Køreport og Laage, der endnu o. 1750 kronedes af »Fronte« (Kaldsbog). Laagerne i Nord og Øst er nye, men af Regnskaberne fremgaar det, at Kirkegaarden foruden Hovedporten i Syd har haft Laager med *†Riste* i de tre øvrige Sider; de nævnes

0 5 10 15 20 25 MTR

Fig. 2. Kalvslunde. Plan 1:300. Maalt af Knud V. Barfoed 1915 (C. G. S. 1935).

bl. a. 1622 i Forbindelse med Udgifter til 7 Favne ny Mur, Udbedring af 8 og Omsætning af 24 Favne. Fra Sydlaagen til Yaabenhuset er der en smuk Allé af 2 x 5 store Kastanietræer, og lidt Nord for Kirken staar der en Kæmpeelm.

†*Kirkelade*, nævnt 1645 (Rgsk.).

Kirken er et Langhus bestaaende af romansk Skib og gotisk Østforlængelse; Taarnet i Vest og Vaabenhuset i Syd er fra gotisk Tid. Orienteringen har sydlig Afvigelse.

Af den *oprindelige Kirke* staar nu kun Skibets Langmure og Vestgavl bevaret. Materialet er *Kridtkvadre* med Rifelhugning; i Langmurene er de vel-tildannede og lagt i jævne Skifter, Hjørnerne af meget store Kvadre. I een af Sydvesthjørnets Kvadre er paa Vestsiden skaaret flere Bomærker (sml. Østforlængelse S. 1049). I vestre Taggavl, hvis øverste Spids er nedtaget, er Kvadrene mere uregelmæssige, med Spring i Skiftehøjden og af og til med

O verfalsninger, der navnlig iagttages paa den udvendige Side; langs Taglinien er der anvendt store, 2—3 Skifter høje, nærmest trekantede Sten. Over Vaabenhusloftet ses udvendig Murbehandling med udglattede Fuger og et ret tykt Lag Hvidtekalk, men ingen Puds. Indvendig er Fugerne ogsaa udglattede undtagen i Taggavlen, hvor de er smalle og som Regel ridsede. Væggene har vistnok været pudsede (sml. genanvendt Sten i Østforlængelse S. 1049); et tykt Lag Hvidtning naar endnu op til 2—3 cm under de oprindelige Loftsbjælker. Den romanske Murhøjde over den forhuggede Skraakantsokkel, der er bevaret i Vaabenhuset og delvis paa Nordsiden, er ca. 4,4 m (maalt i Vaabenhuset). Ingen af de oprindelige Vinduer spores — med mindre en Uregelmæssighed i Væggen over Syddøren skyldes et saadant — men begge Døre er bevarede, den nordre tilmuret, muligvis allerede i gotisk Tid; de har lige

Karme og er begge rundbuede ind- og udvendig, den søndre (Fig. 3), der er profileret udvendig, er enestaaende i sin Art, ikke blot paa Sjælland, hvor Dørene næsten altid er ganske simple, men ogsaa i det øvrige Land. Profileringen bestaar af tre tætsiddende, i Stikket omløbende Rundstave, som forneden har en baselignende Afslutning.

Huller efter Skibets romanske Loftsbjælker er bevaret, 18 cm høje, 12 brede, 47 dybe og med en indbyrdes Afstand af ca. 80 cm. Bjælkerne, ialt 11, har ligget paa den romanske Murkrone, og Enderne blev ved den senere Forhøjelse (sml. ndf.) indkapslet i Munkesten; en enkelt Bjælkeende, af Eg, er endnu bevaret og afskaaret i Plan med Muren.

Fra romansk Tid stammer det i det gotiske Taarns Vestmur indsatte *Kridtstensrelief* af et Dyr; hvis det hidrører fra denne Kirke, maa det have siddet

i det Parti af Skibets Vestmur, der blev gennembrudt af Taarnbuen, idet hele det romanske Anlæg maa formodes at have været bevaret, da Taarnet blev tilføjet, selv om vi intet ved om mulige Ændringer i Korpartiet før den store Udvidelse. Dyret minder med sine Hove og sin lange, tykke Hale mest om en Hest, men dets afstumpede (sikkert forhuggede) Mund og Øren har bevirket, at det er blevet opfattet som et Lam (sml. Sagn S. 1045). — Romansk er vist ogsaa et Søjleskæft (i Taarnets øverste Aabning mod Øst), der kan stamme fra et Vindue eller en Blænding i Skibets Vestmur.

Tilføjelser og Ændringer. Endnu mens den romanske Kirke stod uændret, er Taarnet blevet tilføjet i Vest og Vaabenhuset i Syd. *Taarnet*, der efter Hvælvningstypen maa sættes til ca. 1400, er af Munkesten i Munkeskifte, i Vest med nogle faa Kridtkvadere, over Kampestenssyld, der flere Steder er stærkt fremspringende og ogsaa synlig indefra. Taarnrummet aabner sig mod Skibet med en høj, spidsbuet Arkade og har i Syd og Vest dybe, spidsbuede, skjoldbuelignende Spareblændinger; i Nordvæggen, forskudt mod Vest af Hensyn til Trappen, er der en fladbuet, 1,5 m høj Spareblænding, hvis Saal ligger o. 35 cm over nuværende Gulv; ca. 50 cm over dennes Østside findes en

lille, 62 cm høj, fladbuet Gemmeniche, og en tilsvarende ses midt i Yestvæggen, 50 cm høj og 85 over Gulv. Det fladtpændte Hvælv kantes af Rundstave, der sammen med de Kwartstens Ribber løber ned paa tværstillede Sten; kun Hvælvets ganske svagt indskaarne, øverste Del er synligt fra Mellemstokværket, idet Lommerne er helt udfyldt med Cement; Fugerne er svagt ryggede, ingen Overribber. Trappehuset i Nord har fladbuet Underdør, Loft af udkragede Binderstik og 13 cm tyk, rund Kridtstensspindel med flere indskaarne Bomærker. Væggene er bindermurede med udglattede Fuger, Overdøren fladbuet. Mellemstokværket har fra første Færd været mørkt, men faar nu Lys gennem et raat brudt Hul i Vestmuren, der angiver Pladsen for det tidligere †Sejerværks Skive; udvendig i Vestmuren, et Stykke over Ur-Hullet, ses en skraatstillet Skjoldblænding. Stokværket, fra hvilket der ikke er Adgang til Skibets Loft, har et Ankerbjælkelag, af gammelt, delvis genanvendt Egetømmer. Det meget høje Klokkestokværk har i Øst to slanke, fladbuede Glamhuller og til de andre Sider eet, i Nord stavværksdelt (to Fladbuer kronet af Rude), i Syd og Vest fladbuet i spidsbuet Spejl og indvendig falsat, det vestre stærkt ommuret indvendig. Udvendig, under det vestlige Glamhul, er indsat det S. 1047 omtalte Kridtstensrelief. Gavlene er meget forskellige, men den østre er muligvis tildels ommuret. Over en Række Bomhuller i Højde med Falsgesimsen har den tre vandret falsede Høj blændinger, den midterste delt af-en Hængestav. Nederste Halvdel af Midtblændingen optages af to fladbuede Aabninger adskilt af en Kridtstenssøjle (sml. S. 1047), hvis firkantede Base og trapezformede Kapitæl er af Munkesten; den nordre Aabning er nu tilmuret. Gavlen krones af syv Kamtakker. Vestgavlen har kun fem Kamtakker, ligeledes med svage Bryn, og herunder fem spidsbuede Høj blændinger, den midterste med Hængestav og herunder en fladbuet Tvillingaabning.

Vaabenhuset foran Syddøren, vel fra første Halvdel af 1400'rne, er af Munkesten over Syld af Kampesten, der ved det sydøstlige Hjørne springer stærkt frem. Fugningen synes, saa vidt det kan skimtes under det tykke Hvidtelag, at være med Rygfuger. Østvinduet er udvidet og den fladbuede Dør ændret; oprindelig har den sikkert siddet i et spidsbuet Spejl som f. Eks. Vaabenhusdøren i Snoldelev (S. 1023). Flankemurene har Retkantgesims, og den syvtakkede Gavl prydes af fem Høj blændinger, de yderste med vandret Fals og over hver en skraatstillet Skjoldblænding, de næste spidsbuede og den midterste tvillingdelt af en Hængestav paa aftrappet Konsol, spærdækket og kronet af en Rude. I de tre Midtblændinger er der smaa, retkantede Glugger. Kamtakkerne er brynede. I det Indre, der har fladt, pudset Loft, springer Væggene i en Højde af 2,2 m en halv Sten tilbage. Flankemurene har hver fire een Sten dybe, fladbuede Blændinger, der er 105 cm høje og hævet 60 cm over Gulvet. Øst for Indgangen er der en lille Halvsten dyb Blænding.

I sidste Halvdel af 1400'rne har man nedrevet det romanske Østparti og forlænget Skibet med halvandet Fag, idet man samtidig af skilrede det østlige halve Fag til Sakristi (sml. Glim S. 700 f. og Torslunde S. 518). Endvidere forhøjede man det romanske Skib med et Skifte Munkesten, indhuggede en Gesims, bestaaende af tre retkantede Fremspring og overhvævede hele Langhuset, de tre Fag med Krydshvælv og det halve Sakristifag med en Tøndehvælving.

Østforlængelsens Mure er opført af Kridtkvadre fra det gamle Kor suppleret med Munkesten, saaledes at det Ydre — med Undtagelse af Taggavlen, som er af Munkesten — er helt af Kridt og det Indre af Kridt og Munkesten; i Overvæggene og Gavlen er Fugerne skraat indtrykkede. En enkelt af de genanvendte Kvadre i Overvæggen bærer ret tyk Puds samt Hvidtelag med røde Farvespor. I flere af Ydermurenes Kvadre er der skaaret Bomærker. Østforlængelsen fik to Vinduer i Syd, det ene i Sakristifaget, nu omdannet, det andet i det daværende Korfag, og samtidig indsattes et helt tilsvarende Vindue i Sydsiden af det romanske Skibs Østfag. De to Vinduer er fladrundbuede med een udvendig og to indvendige False. Gesimsen har tre Udkragninger og Østgavlen ni slanke Høj blændinger, den midterste med vandret Fals, de øvrige spidsbuede, og et tilsvarende Antal Kamtakker.

Ved en forsvunden Mur, der sandsynligvis har haft en Dør i nordre Halvdel (sml. Kalkmalerier S. 1050), blev det halve Østfag udskilt til et *†Sakristi*, belyst af det omtalte Sydvindue og overdækket af en nord-sydgaaende Tøndehvælving, hvis 270 cm høje Forlæg endnu ses. Det vestre Fag af Udvidelsen blev sammen med det romanske Skib dækket med tre *Krydshvælv*, som hviler paa falsede Piller med Helstens Fremspring for de spidse Gjord- og Skjoldbuer, og i Hjørnerne Halvstens Fremspring for Ribberne. Alle Kapper har Trækuller; lette Halvstens Overribber med Trinkamme af Løbere. Omtrent midt i hver af Forlængelsens Langmure er der en 52 cm høj, firkantet Gemmeniche.

1658 blev *Skillemuren* mellem Sakristi og Kor *nedrevet*, Tøndehvælvingen erstattet af et Krydshvælv og Sakristivinduet udvidet; Arbejdet udførtes af Jens Pedersen, Murmester i Roskilde (Rgsk.). Den nye Hvælving er indhugget i Væggene og mod Øst i den staaende Gjordbue, muret af gammelt Materiale, sikkert fra den nedrevne Tværmur, og mange af Stenene bærer Rester af Pudslag og Hvidtekalk. Den østre Kappe er betydelig højere end de andre for at give Plads for Altertavlen.

En **Gulvflise* af Tegl, 14 x 14 cm, o. 35 cm tyk, med Spor af gullig Glasur og midtpaa et fordybet Bomærke, et Majuskel-A med tre Skraastreger og kronet af et Kors samt en sekskantet, gulgrøn ** Glasrude*, 7(—8) cm i Tv., fandtes i Skibets Vestende 1936 ved Udgravning til Varmeanlæg. Nu i Køge Museum.

Fig. 4. Kalvslunde. Indre, set mod Øst,

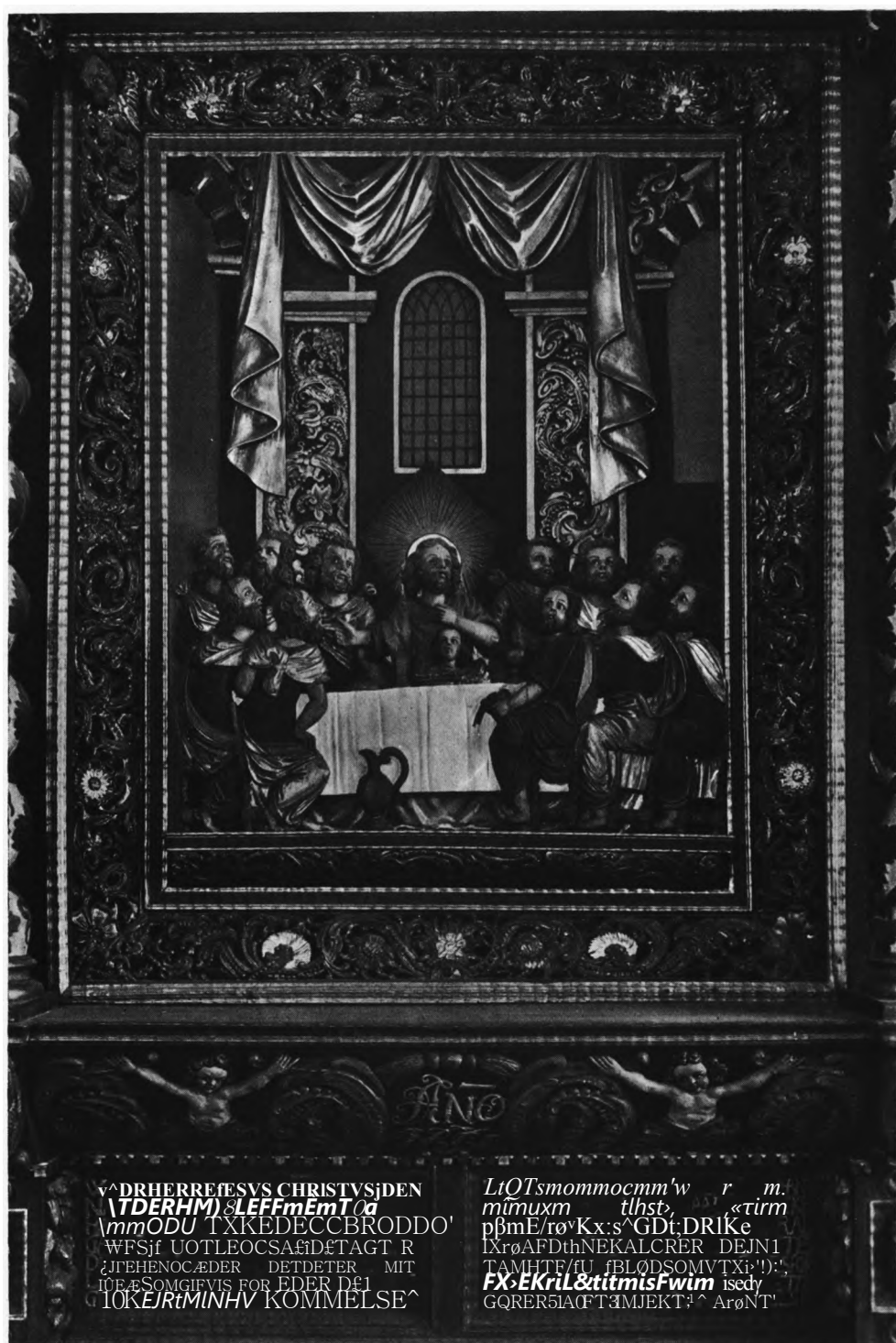
E. M. 1945

Kirken staar med hvidtede Mure; Øst- og Vestvinduerne i Nordmuren er fra nyere Tid, det vestre efter 1655, da Nordsiden kun havde eet Vindue (Rgsk.), det østre fra 1861, mens Taarnets Vestvindue er senere endnu. I alle Vinduer er der gotiserende Støbejernsrammer. I Langhusets Indre er den nederste Del af Vægge og Hvælvingspiller rødkalket med hvide Fuger (Skorstensforbandt). Tagværkerne over det romanske Skib og Østforlængelsen er gamle, af Eg, over Skibet af Krydsbaandstype, over Forlængelsen af Dragerstolstype, begge med indhuggede Stregnumre. Taarnets og Vaabenusets Tagværker er nyere, af Fyr. Alle Tage er hængt med Vingetegl og Kamtakkerne med Munketegl. Paa Taarntaget fandtes o. 1750 en Jernstang, der tidligere havde baaret en Kobberhane, som »for nogen Tid siden er bleven bortranet« (Præsteindberetn.).

KALKMALERIER

Den nuværende gotiserende Udsmykning paa Ribber og Buer stammer fra 1910⁷ (opfrisket 1929). De erstattede tidligere Malerier, som var »sorte og lidt kluntede«⁸.

Paa den østlige Hvælvkappe mod den nedtagne Skillemur til Sakristiet ses

E. M.1945

Fig. 5. Kalvslunde. Detail af Altertavle, udført 1668 af Caspar Lubbeke i Roskilde (S. 1052).

K. W. 1947

Fig. 6. Kalvslunde. Detail af Altertavle (S. 1053).

joniske Pilastre med skællagte Blade paa Skafterne og Prydbælter med S-formet Fladsnit. Den enkle Staffering er en Opmaling fra 1910 af Maler Malling, Roskilde, paa gammelt Grundlag: i hver Fylding er der paa blankt Træ en stor Blomst af Type fra o. 1700; Rammeværket er grønt, rødt og forgyldt.

Altertavle (sml. Fig. 4—6) i Bruskbarok, ligeledes af Caspar Lubbeke, og ifølge reliefskaaret Aarstal paa Postamentgesimsen fra 1668, en af de rigeste og mest velbevarede Tavler i Amtets Landsbykirker. Opbygningen er arkitektonisk, men alle Søjlerne, fire foran Storstykket og fire foran Toppartiet, er snoede og dekoreret med reliefskaarne Vinranker; Storsøjlerne har Kompositkapitæler, Topstykket joniske. Storfeltet (Fig. 5) indeholder en Nadverfremstilling paa arkitektonisk Baggrund og er indfattet i en Ramme af gennembrudt Rankeværk med Blomster, paa begge Sider ledsaget af Bølgelister. Billedskæreren har ikke gjort megen Forskel paa Kristus og Apostlene, der alle har ret stereotype, stillestaaende Ansigter med rigelig Haar- og Skægvekst; kun den lille Johannesfigur er som sædvanlig skægløs. De etagedelte Sidefelter optages inden for Bølgelisterne, der foroven afbrydes af Englehoveder eller Bruskslyng, af store Evangeliststatuetter med reliefskaarne Navne paa Smaakonsoller, mod Nord: S. Marcus og S. Mateus, mod Syd: S. Iohannes og S. Lucas, alle med store Bøger og deres Symboler. De fantasifulde Storvinger bestaar mest af vredent Bruskslyng, der dels i Midten, dels forneden løber ud i Kvindehoveder. Den kraftige Postamentgesims er dekoreret med Putti

det sortmalede Omrids af Topstykket og det yderste af Storgesimsen af en Altertavle med Vasespir, det øverste med Christian 4.s kronede Navnetræk, Valgsprog og Aarstallet 1634. Denne Tegning har sikkert dannet Baggrund for Kirkens ældre Altertavle; den er forrykket mod Syd i Forhold til Midtaksen, rimeligvis fordi der har været en Dør i nordre Halvdel af Skillemuren.

INVENTAR

Alterbordspanel fra 1663, da Caspar Snedker fik 16 Daler for en smuk Alterrude med Palmeværk. Forsiden har tre, Endestykkerne $1\frac{3}{4}$ Fylding med de bekendte Lubbeke'ske Bladbuer foroven og forneden; mellem Felterne er der jo-

K. W. 1945

Fig. 7 a-b. Kalvslunde. Sygekalk 1599 og Alterkalk 1561 (S. 1054 f.).

i Rankeværk, Aarstallet og Englehoveder paa flade Krumknægte, mens det korte Postament med to Fyldinger begrænses af Indersøjlernes Postamentfremspring og flankeres af Vinger formede som Engleoverkroppe. I Fyldingerne er Nadverordene skaaret med Reliefversaler; Postamentfremspringene dekorerer paa Forsiden af blomsterfyldte Vaser i Smaafyldinger (Fig. 6), der har dobbelte Bladbøjler som Bordpanelet, og paa Siderne svære Frugtbundter. Under Ydersøjlerne store Vindrueklaser, der støttes af (nyere) Jernstænger. Storgesimsens Underside er gennembrudt med Rankeværk om Masker, og paa Krumknægtene over Søjlerne sidder der Englehoveder med udbredte Vinger. Yderst paa Gesimsen staar Figurer af Peter og Paulus. I Topstykkets tre smalle, lige store Felter staar Statuetter af den opstandne Kristus flankeret af Moses og Johannes Døberen; de bruskede Vinger grupperer sig om store Englefigurer med Palmegrene og diminutive Basuner. Over Topgesimsen, der ligeledes har Englehoveder paa Krumknægte, kronet Tavlen af en halvrund, brudt Gavlf med Bruskslyng omkring Frederik 3.s kronede Navnekartouche.

Om Altertavlens Staffering meddeler en lille, rektangulær Tavle med hvidmalet Kursiv, indfattet i halv Æggestavramme, som hænger Nord for Alteret: »Efter høyædle oc velbaarne Stifft-Amptmands H. Otto Krabbes, sampt

K.W. 1947

Fig. 8. Kalvslunde. Alterstage (S. 1055).

vellædle oc høy-ærværdige H. Biscops Doet. Hans Baggers gunstige Bevilling oc Tilladelse, er denne Kirckis Alter-tavle stafferet Anno 1685, Gud til Ære, Kircken til Prydelse, oc da var H. Villads Ollsøn i Grefve Provst i Herridet, H. Lavridtz Bagge Sognepræst her till Steden, oc Peder Madtzøn i Karlslund Kircke-Verge. Hans Lavridtzøn Maler af Nestved pinxit«. Denne Staffering »genfremkaldtes og restaureredes« 1904 af Maler Rostrup under Ledelse af Magnus-Petersen, dog med Anvendelse af uægte Metalfarver, bortset fra Lister, Kapitæler og Indskrifter, der har ægte Forgyltning. De herskende Farver er, foruden Guld og Legemsfarve, Lasur, grønt, blaat og rødt; Bunden er dels mørkebrun, dels sort. I Storfrisen gyl-den Fraktur paa sort: Hvo som æder mit Kiød etc. Joh. 6, V. 54, Topstyk-kets Frise: Loven er given ved Moses etc. Johs. 1, V. 17, i Fodfrisen: Matth. 16, 19, Lukas 10, 28, Johs. 14, 6, Johs.

1, 46 og Ephes. 6, 17. I Pauli opslagne Bog læses (ligeledes med Fraktur): »Jeg skammer mig ikke ved Kristi Evangelium«.

Den tidligere †*Altertavle*, som Laurids Snedker i Roskilde flyede til Rette med Billeder og Lister 1656 (Rgsk.), stod oprindelig mod Muren foran det nuværende Kor (tidligere Sakristi), hvor sortmalede Kalkmalerier (S. 1052) viser dens Plads; tilsvarende Skyggemalerier i Tilknytning til †Korgitter findes i Taarnby (S. 289).

Altersølv. Kalk (Fig. 7 b) fra 1561, med sekstunget Fod uden Fodplade. Standkanten har en paaloddet Bølgelinie mellem to Rader gennembrudte, lodrette Stave. Paa een af Tungerne er nittet en støbt Krucifiksgruppe med Dødningehoved under Korset. Skaftet er sekssidet med Diagonalbaand og korsstillede Punkter i Firkantfelt paa hver Side. Den meget store, flade Knop har paa Over- og Undersiden seks opdrevne Tunger med Stavværksgennem-brydninger og tværstregede Skraakanter, seks Rudebosses med støbte, paa-loddede Englehoveder. Under Foden graveret 1561. Det nye Bæger er stemplet: P. Hertz. *Disk*, sikkert samtidig med Kalken. Midt i Bunden er graveret et

Cirkelkors, foran hvilket en velsignende Haand; paa Randen et Jesumonogram i Cirkel paa skraveret Bund. *Oblatæske* 1716, oval, med drevet Bukkelrand paa Laaget og Skriveskrift: »Givet Carlsunde og Carlstrup Menigheder den 28de Juni 1842 af Sognepræsten P. I. Sundorph til Brug ved Communionen«. Under Bunden graveret: PM MR 1716; Mestermærke for Mikkel Jensen, Aalborg (Bøje 1270).

Sygekalk (Fig. 7 a), 1599, med sekstunget Fod over tilsvarende Fodplade; Standkantens Mønster er Ruder mellem lodrette Streger. Sekskantet Skaft, stor, ejendommeligt Knop, ved lodrette, smalle Rundstave delt i seks Felter, der hver indeholder en Tunge paa Over- og Undersiden og herimellem to halve Rudebosses med Spidserne vendt mod hinanden. Under Foden graverede Versaler: »Denne Kalck oc Disk hører Karlslunde Kiercke til. Bekostid af Her Hans Kiuse (sml. †Epitaf Nr. 1) den Tid Sogneprest oc Kirkevere Ar 1599«. Under Foden paaloddet (nyere) Oblatgemme; den tilhørende Vinflaske er stemplet: P. Hertz.

Alterstager (Fig. 8) fra 1500'erne, bomærkesignede, 42—42,5 cm høje, med tre midtrillede Rundstave om det cylindriske Skaft; den mellemste og største er paa begge Sider ledsaget af en lille Vulst; Fod- og Lyseskaale har hver en ret dyb Hulstav; Stagerne, hvis Mestermærke er en Trekant med forlængede Sider (den ene har ogsaa et Mærke, der ligner en halv Krone), hviler paa tre Dyrefødder.

†*Processionsstager*. Lorentzen nævner (o. 1750), at der neden for Prædikestolen, paa hver Side af Midtergangen, stod to lange Stager med ottekantet Brædt og Lysepig; de brugtes »forhen« til at bære foran Brudefolk, men har muligvis været katolske Processionsstager.

Døbefont (Fig. 9), romansk, af Granit, Roskildetype⁹. Kummen, 78 cm bred, har en Tovstav langs Mundingen og intet Afløb.

Daabsfad, sydtysk Arbejde fra o. 1550—75, 62 cm i Tvm., anskaffet 1618, da Isak Kandestøber i København modtog 50 Slmk. for et stort Messingbækken til Fonten (Rgsk.). I Bunden ses Bebudelsen, omgivet af Minuskelring og herudenom en Hjort-og-Hund-Bort, gentaget paa Randen.

F. M. 1908

Fig. 9. Kalvslunde. Døbefont og Fontellaag (S. 1055 f.).

Fontelaag (Fig. 9) af Kobber, hvælvet, med flad, paanittet Hank.

Daabskande af Tin, moderne.

Korbuekrucifiks (sml. Fig. 4) med Sidefigurer (Fig. 10) paa Tværbjælke, vestligt i næstøstligste Fag, hvor det har afgrænset det tidligere Kor mod Skibet, utvivlsomt skaaret af Caspar Lubbeke frit efter middelalderlige Modeller. Kristusfiguren, ca. 150 cm høj, har Tornekrone skaaret i eet med Hovedet, der synker forover; Brystet er glat, uden Markering af Ribben, medens der er gjort nøje Rede for Bugmuskulaturen. Figuren hænger i skraat strakte, velproportionerede Arme og trækker Benene stærkt op under sig med begge Knæ bøjet til venstre. Lændeklædet ligger løst om Hofterne, med en lang Flig ved højre Side, Fødderne er overlagte.

Korset er uden Profiler, men med store, flot skaarne Firpasfelter, hvis Evangelisttegn har en for Middelalderen fremmed Placering, idet Løven er anbragt øverst, Ørnen nederst, Engelen paa (heraldisk) højre, Oksen (der er vist en face) til venstre. Paa Bagsiden en oprindelig, korsformet Forstærkning med rundede Profiler. Sidefigurerne, ca. 1 m, paa smaa Konsoller, har modsat Svajning af Kroppen og staar med let bøjet venstre og højre Knæ. Johannes, der holder en stor Bog under Armen og højre Haand paa Brystet, er iført Kappe med lang, stiv Flagreflig og stirrer op mod den korsfæstede. Maria, hvis Ansigt er fortrukket af Sorg, tørrer Taarerne bort. Bjælken, som Gruppen nu staar paa, er formet som en Gesims med fladsnittet Slyngværk af Ranker og lange Næb og paa Krumknægtene smaa, pluskæbede Englehoveder. Den har sikkert hvilet paa et †*Korgitter*, men da Undersiden er dækket af et moderne Brædt, kan ingen Taphuller konstateres. Paa Oversiden en gennemløbende Not, 3,5x3—3,5 cm samt runde Huller, 1,5 x 2 cm, mod Vest nogle enkelte og mod Øst en Række større og dybere. Dette viser, at Bjælken tidligere har baaret et Topstykke. De nuværende Farver, der er malet oven paa en ældre Staffering, skyldes Maler Malling 1910. Bjælken har paa Frisen mod Vest følgende to Disticha:

»Scire cupis, quæ scala coeli, quæ summa salutis;
 Patris amor. Christi passio, vera fides;
 Dat pater in Christo, recipit fiducia, coelum
 Mox patet: in Christum crede beatus esto«

(»du ønsker at vide, hvad der er Stigen til Himmelen, og hvad der er Frelsens Sum: Faderens Kærlighed, Kristi Lidelse og den sande Tro; Faderen giver i Kristus, Troen modtager, straks aabner Himmelen sig; tro paa Kristus, saa bliver du salig«). Frisen mod Øst har Ordene: »Memoria crucifixi omne vitium in nobis crucifiget« (»den korsfæstedes Ihukommelse korsfæste al Synd i os«). Den første Indskrift er med gyldne Kursivversaler og synes ældre end den

anden, der er med Versaler og større Begyndelsesbogstav. Paa den paa Korsets Bagside anbragte Forstærkning er hvidmalet Kursiv: Ydmyghed

— See det Guds Lam etc. — Taalmodighed — Troen.

Prædikestol (sml. Fig. 4), stafferet 1616 (Rgsk.), fra Brix Snedkers Værksted i Roskilde og efter det sædvanlige Skema. De fire Storfelter indeholder Relieffer af Gravlæggelsen,

Opstandelsen, Himmelfarten og Dommedag, i Arkader baaret af Engle i maniererede Stillinger, i første Felt med Kalk (Troen) og Fugl (Haabet); paa Gavlen over Dommedagsfeltet sidder Retfærdigheden med Sværd og Vægt. Under Reliefferne findes Kartoucher, fra hvis Ornamentér Englebørn kigger ud. Hjørnernes Hermer forestiller Tro, Haab, Retfærdighed,

Kærlighed og Styrke. Postamentge-

simsen og Frisens rundede Led har Fladsnitslyng, Frisens Krumknægte bærer Englehoveder, Postamentets Hjørnebøjler Diademhoveder. Den glatte Underbaldakin ender i en drejet Hængeknop. Det samtidige Opgangspanel indeholder to Skraafyldinger, hvoraf den nederste flankeres af to nøgne Kvindehermer med Volutarme og et enkelt Draperi paa Skafterne; de er næppe skaaret af Brix selv, men muligvis af hans Medarbejder ved Greve Prædikestol (S. 970). Den oprindelige, sekssidede Himmel har paa Undersiden Fladsnitslyng omkring et sekssidet Midtfelt; under Kanterne sidder en Række nedhængende Akantusblade, Topstykkerne har Kartoucher med Englehoveder.

Stolen restaureredes 1915 og staar nu med moderne Indskrifter og de oprindelige, brogede Farver, efter at en Overmaling fra 1839 og 1866 er blevet fjernet¹⁰. Reliefferne efterligner Alabast med Legemsfarve og Guld, Ornamenterne er mørkegrønne og rødlig paa brun Bund, desuden findes Guld og Lasurer.

Stolestaderne er hovedsagelig i Renaissance, fra o. 1600, med barokke Døre af Caspar Lubbeke, der ogsaa har gjort den øverste Stol mod Nord og den østligste Gavl mod Syd. Ialt er der bevaret 19 Renaissancegavle mod Nord og 12 mod Syd. De er alle ganske enkle, svarende til Syv (Ramsø Hrd.), med kannelerede Tvilling-Pilastre i fuld Højde, Profilkapitæler og -baser, smalt

M. M. 1908

Fig. 10. Kalvslunde. Sidefigurer til Korbuekrucifiks (S. 1056).

Frisefelt og lav Trekantgavl (Fig. 4 og 11). 1648 leverede Caspar Snedker i Roskilde 32 Støledøre (Rgsk.), der næsten alle er bevarede; de har to profilindrammede Fyldinger, den nederste knap halvt saa høj som den øverste, og afsluttet foroven over et Tandsnit af et lavt, udsavet Topstykke, der flankeres af to Øreflipvolutter (sml. Fig. 4).

Den øverste Stol mod Nord (Fig. 11) er rigere og svarer til Herskabsstolen i Greve fra 1652 (S. 972); de to Gavlplanker, af hvilke den østligste bærer Spor af et Pultbrædt (og altsaa maa have hørt til en †*Degnestol*), har joniske Pilastre svarende til Alterbordspanelets; Prydbælterne indeholder dog kun en lille Fylding med Buetunger for hver Ende, medens det S-formede Sling er flyttet ned i Postamentfeltet paa begge Sider af en stor Diamantkvader. Gavltoppen er Lubbekes almindelige med Bruskkonturer og Øreflipvolutter om et stort (fornyet) Englehoved. Døren, hvis gamle Bukkehornshængsler er bevarede, har kun een stor Fylding og over en Bølgelistegesims en brudt Gavl. Stolens Vægpanel har en lignende brudt, dog noget enklere Gavl ved Siden af et Topstykke med Englehoved. Nordrækkens Østpanel har to Fyldinger, der omslutter et Spejl med udkraget Profilramme; i Spejlet og i Rammestykkerne, der har Smaafyldinger med Buetunger for Enderne, er der en enkel, fornyet Dekoration af Trekanter og Firkanter i Fladsnit. Denne Dekoration er efterlignet paa Sydrækkens nye Østpanel. Vestpanelet mod Syd er ogsaa gammelt, med tre simple Fyldinger, der har barokke Profiler.

Stafferingen, der opfriskedes 1936 samtidig med Supplering af manglende Træværk, er brun med sorte Fyldinger og Friser, rødt, hvidt og grønt paa Pilastre og Gavltoppe. Englehovedgavlene har, foruden deres brogede Staffering med rigeligt Guld, paa Topstykket malet: Anno 1686 i Frisen. Døren har baade indvendig og udvendig en stor Blomst svarende til Alterbordets.

†*Skriftestol* leveredes 1665 af Caspar Snedker; den maledes 1686 (Rgsk.).

†*Degnestol*, o. 1625, hvoraf et Stykke er bevaret ved Orgelet; det har Arkader med Tunger langs Indersiden og Rosetter i Buevinklerne, adskilt af riflede Pilastre. Af de indskaarne Navne og Aarstal er det ældste: LIW 1628.

†*Dørfloj*, 1529, til Vaabenhuset, bar Indskriften: »Anno Dni MDXXIX« (Præsteindberetn.).

†*Pulpitur*, 1609, i Kirkens Vestende, ifølge Præsteindberetningen almindelig kaldet Paladset. Det blev baaret af en udskåret Bjælke, og Rækværket havde »Dukker« foroven. Bag paa Pulpituret stod: »Ao. 1609 lod Hr. Hans Pedersøn Kiuse (sml. †Epitaf Nr. 1) dette Arbeide giøre paa Kirkens Bekostning«¹¹. Nedtaget 1861.

†*Sejerværk* med Skive mod Vest (sml. S. 1048), nævnt 1641 (Rgsk.), nedtaget 1807 (Synsforretn.).

Klokker. 1) 1793, støbt af D. C. Herbst. Versaler mellem Bladborter: »Gud

Fig. 11. Kalvslunde. Stolestader i Renaissance og Barok (S. 1057 f.).

allene Æren. Støbt af D. C. Herbst Hof Klokkestøber Kjøbenhavn 1793«. Paa Klokkelegemet: »Ora et labora. Domino comitte futura« (»bed og arbejd. Overlad Fremtiden til Gud«). Tvm. 75 cm.

2) 1793, støbt af D. C. Herbst. Versaler mellem Bladranke og Bladbort: »Gud allene Æren. Støbt af D. C. Herbst Hof Klokkestøber Kjøbenhavn 1793«. Paa Klokkelegemet: »Disse 2de Klokker har Hr. Justitsraad M. V. Giøe til Gjædderdahl(l) paa egen Bekostning ladet omstøbe Ao. 1793. Soli Deo gloria«. Tvm. 91 cm.

†Klokker. 1) Med »nogle gamle Munkebogstaver, . . . ganske sprukken. Den vil omstøbes, naar det engang bliver« (Præsteindberetn.).

2) 1588. »Verbum Domini manet in æternum. Anno Domini 1588« (»Guds Ord bliver i Evighed. I Herrens Aar 1588«) (Præsteindberetn.).

3—4) Ved Klokkeskatten 1528 afleveredes en Klokke og 1602 endnu een¹².

Klokkestol med indskaarne Versaler: »Ano 1683 da blev det Kloverck set«.

GRAVMINDER

Epitafier. 1) O. 1685. Hr. Hans Olsen Roskilde, Præst for Karlsund og Karlstrup i 19 Aar, gift i knap tre Aar med Barbara Mortensdatter Radech (to

Døtre, den ene født efter hans Død), død 19. Maj 1685, 51 Aar gl.; hans efterlevende satte Mindet. Derefter Phil. 1, 21. Trætavle i •profileret Ramme med udsavede Ornamenter paa alle fire Sider. Indskrift paa Latin med gylden Fraktur paa sort Bund, Rammen marmoreret, Ornamenterne graa og røde med Masker og Englehoved. Paa Korets Nordvæg.

2) 1686. »De tre hæderlige Mænd alle Sognepræster her til Steden«, Hr. Matths Johanson Vessell, Sognepræst i 38 og Provst i 13 Aar, død 1657; Hr. Peder Corfildtzøn, »betiente Steden paa fierde Aar« og døde 1661, og Hr. Efvart Willumsøn Dichmann, død 1666 i sit Embedes sjette og Alders 34. Aar. Tavlen er opsat og bekostet af »samptlig deris Effterleffverske«, Boeld Michels Datter 1686. Derefter Gravvers. Fyrretræstavle i profileret Ramme, med to Fyldinger, hvoraf den nederste er smal og kantet af Bølgelister; hvid Fraktur paa sort Bund, Rammen sort, Listerne graa og grønne. Paa Skibets Nordvæg.

†*Epitafier.* 1) O. 1619. Hr. Hans Kiuse og Hustrus »Contrefaits og Brystbilleder paa Træ malet . . . med hostegnede Navne og Dødsdag. Hans er nedfalden og slaæet itu, men hendes staar der endnu«. Paa Skibets Nordvæg, lige over for Prædikestolen (Præsteindberetn.).

2) O. 1666. Hr. Evert Dichmann med Hustru og tre Børn, »malet paa Lærred i fuld Legemsstørrelse under Christi Kors, og stod lidet afsides over Skriftestolen i en stor Ramme, men er nu forraadnet og ganske bortfalden« (Præsteindberetn.).

3) O. 1701. Cathrine Giertrud Langelo, født i Ratzeburg 7. Sept. 1658, Datter af Kay Langelo og Sabina Bræmer, gift 2. Dec. med Mag. Christoph Dieterich Friedenreich, Sognepræst i Carlslund; tre Børn, Gottfried Christian født 6. Nov. 1697, Johannes født 4. Marts og Magdalena Catharina født 28. Marts 1701. Død 27. April 1701.

**»Maria mod sin Gud, en Sara mod sin Mand,
En Martha i sit Huus, Abigails Forstand
Hos hende havde Sted, som stedet her sin Krop,
Med Rakel gav sin Aand i Jesu Hænder op«.**

Sort Marmortavle i Sandstensramme, hvoraf nogle Brudstykker er bevarede, to Stykker af barokke Blomsterranker og en Rest af en profileret Ramme med Slutsten, hvorpaa staar fordybede Versaler: »Longam post spem« (»efter et længe næret Haab«). Tavlen var indsat i Muren ved en aaben Begravelse paa Nordsiden »lidt neden for Alteret« (Præsteindberetn.)¹³.

Gravsten. 1) O. 1600. Hr. Hans Pedersøn Kiuse, Sognepræst til Carlslund og Kagstrup i 42 Aar, født i Kiuse her i Sielland 1547, død <27. Dec. 1619), gift første Gang med Maren Andersdaater, som døde 12. Marts 1581, anden Gang med Daarete Nielsdaater, død <10. Dec. 1619). Indskriften er suppleret

efter Præsteindberetningen. Ølandsk Kalksten, 146 x 94 cm, med næsten udslidte, fordybede Versaler. Over Skriftfeltet ses Præsten i Embedsdragt (Knæstykke), med Bog i Haanden, omfattet af en fladbuet Arkade med usymmetriske Skjolde i Buevinklerne, det til (heraldisk) venstre med en Kalk, det til højre udslidt; over dette staar H P K. I Skibets Gulv.

2) O. 1666. Hr. Efvert Willumsøn Dichmann, født i Malmø [1634], Sognepræst til Carlslund og Carlstrup, død 6. Nov. i sit 32. Aar. Ølandsk Kalksten, 95 cm, med fordybede Versaler og Rosetter i Hjørnerne. I Korets Gulv, delvis skjult af Knæfaldet.

3) 1700'rne. Ølandsk Kalksten, 165x117 cm, med helt udslidt Indskrift. I Hjørnerne symmetriske Felter med Barokblomster (Rose, Lillie, Solsikke). Foran Vaabenhudøren.

4) 1700'rne. Ølandsk Kalksten, 190 x 120 cm, med udslidt Indskrift. I Hjørnerne Blomster svarende til foregaaende, mellem de øvre I H S. Stenen ligger ituslaet ved østre Kirkegaardslaage.

Støbejernskors. O. 1840. Laurids Christian Sundorph, født 25. Juli 1818, død 7. Maj 1840. Armene ender i Trepas, i det øverste en Stjerne, under Indskriften, der er med Reliefversaler, er der et Kors og en Bog. Paa Kirkegaarden.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1616—19 (RA), 1616—72 (LA). — Synsforretning 1620 (RA), Synsprotokoller 1812—19, 1820—22, 1823—43, 1844—77, 1870—95 (LA). — Kaldsbog 0. 1730 f. i.; heri Kirkebeskrivelse af L. Lorentzen fra o. 1750 (ved Embedet). — Præsteindberetning [ved L. Lorentzen] til Hofman 1758 (LA). — Museuinsindberetninger af Magnus-Petersen 1902 og 1904 (Altertavle), C. A. Jensen 1910 (Kalkmalerier og Prædikestol), Knud V. Rarfoed og Poul Nørlund 1915, N. Termansen 1915 (Prædikestol). Revideret af E. Moltke, Elna Møller og Kirsten Weber-Andersen 1945.

V. Mortensen: Rlade af Karlslunde Kirkes Historie, i AarbKbh. 1912. S. 107—126. — Samme: Carlslunde Kirkes Seirværk, i AarbKbh. 1918. S. 24—28. — Samme: Karlslunde Sogn, i AarbKbh. 1938—39. S. 280—302.

¹ Stiftsbogen nævner som i de øvrige Tilfælde, hvor Kronen havde Kaldsretten, intet om Jus patronatus. D. Kane. Fortegnelser over Kirker og Sogne kald 1630—1702

(RA), sml. AarbKbh. 1938—39. S. 281. ² Kronens Skøder II, 640 f. ³ AarbKbh. 1938—39.

S. 281. ⁴ Danske Slotte og Herregaarde. Ny Saml.

I, 310—15. ⁵ AarbKbh. 1938—39. S. 280. ⁶ Optegnelse i Dansk Folkemindesamling. ⁷ De er udført af Malermester J. P. Mathiasen, Kalvslunde, efter Tegning af Arkitekturmaler Malling, sml.

AarbKbh. 1938—39. S. 293. ⁸ Smst. S. 293 f.

⁹ Mackeprang: Døbefonte S. 405. ¹⁰ Af Maler Johs.

Malling under Tilsyn af N. Termansen. ¹¹ AarbKbh. 1912. S. 117. ¹² AarbKbh. 1917. S. 35. ¹³ Sml.

AarbKbh. 1912. S. 118 f.

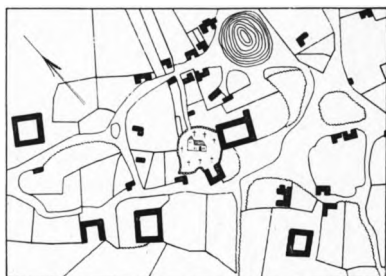

Fig. 12. Kalvslunde 1795.